

Denkbeelden. Van film naar filosofie

Pieter d'Hoine & Bart Engelen (red.),
Denkbeelden. Van film naar filosofie,
Kapellen-Kampen, Uitgeverij Pelckmans
- Uitgeverij Klement, 2009.

Film is ongetwijfeld een van de meest succesvolle massacommunicatiemiddelen: een miljardenbusiness - niet alleen in dollars, maar ook in kijkers, want bijna overal ter wereld wordt massaal naar film gekeken. In een simplistische opvatting teert de filmindustrie op een vorm van escapisme door veelal oppervlakkig of zelfs hersenloos amusement aan te bieden. Filosofie heeft daarentegen de reputatie elitair te zijn en wordt gemakkelijk geassocieerd met wereldvreemde professoren die publiceren voor een kleine *inner circle* of in mufte auditoria doceren voor een dito publiek. Beide opvattingen tekenen een karikatuur, want net zoals filosofen voortdurend de grenzen van het academische overschrijden, zo worden tal van inhoudelijk én esthetisch schitterende films gemaakt.

Denkbeelden. Van film naar filosofie wil film en filosofie bij elkaar brengen, niet door een filosofie van de film aan te brengen, maar door te filosoferen aan de hand van film. Het is dit onderscheid dat Hans Maes in zijn nawoord *Over de relatie tussen film en filosofie* verheldert, waarbij hij weerlegt dat films zowel op het vlak van algemeenheid en argumentatieve opbouw, als op het vlak van consistentie en waarheidsgerichtheid niet zouden voldoen om een filosofische bijdrage te kunnen leveren. Het staat buiten kijf dat er niet alleen 'filosofische films' bestaan, maar dat films filosofische problematieken kunnen oproepen en thematiseren.

Naast dit nawoord en een voorwoord van Pieter 'Hoine en Bart Engelen, telt het boek veertien bijdragen. Na een

inleidend hoofdstuk van Pieter d'Hoine over de filosofische verwondering - met boeiende parallellen tussen Plato's grotallegorie en Bertolucci's *Il conformista* - worden de overige hoofdstukken gegroepeerd in vier delen. Het eerste deel draagt de titel 'Bewustzijn en identiteit'. In de eerste bijdrage van dit deel behandelt Jens De Vleminck aan de hand van de film *Psycho* de overeenkomsten tussen Freuds psychoanalyse en Hitchcocks onderzoek naar 'de donkere uithoeken van de menselijke geest'. Ook Arnold Burms illustreert zijn sterk analytisch betoog over persoonlijke identiteit en zelfbewustzijn met een Hitchcock-film, m.n. *Vertigo*, die zich door zijn scenario van bedrog en misleiding uitstekend tot een dergelijke analyse leent. Gregory De Vleeschouwer doet van zijn kant een beroep op Woody Allens bij wijlen hilarische komedie *Play It Again, Sam* om de problematiek van authenticiteit te belichten.

In het eerste hoofdstuk van het tweede deel - 'Mens en maatschappij' - maakt Katrien Schaubroeck enerzijds gebruik van Spielbergs intrigerende *Minority Report* om filosofische problemen in verband met vrije wil en determinisme te behandelen, terwijl ze anderzijds een beroep doet op Kubricks cultfilm *A Clockwork Orange* om te illustreren hoe belangrijk onze vrije wil voor ons is. In een diepgravende bezinning op Woody Allens *Crimes and Misdemeanors* laat Herman De Dijn de vele facetten van de kwetsbaarheid van de moraal zien. Het bevreedende en beklijvende *Dogville* dient dan weer als achtergrond voor de boeiende beschouwingen over vergeving en vergelding van Toon Vandevelde en Bart Engelen, terwijl Thomas Nijs o.a. Fritz Langs *Metropolis* gebruikt om een aantal thema's uit de politieke filosofie aan te kaarten.

In het derde deel staan kennis en ervaring centraal. De problematiek van waarheid en onwaarheid, samen met Nietzsche's

perspectivisme worden door Bart Engelen behandeld in samenhang met Kurosawa's *Rashômon*. De film *Babel* is het aanknopingspunt voor Paul en Wout van Tongeren om de rol van taal en cultuur in onze beleving van de werkelijkheid te belichten, terwijl Margherita Tonon en Stéphane Symons hun filosofische bedenkingen in verband met de esthetische ervaring en het schoonheidsideaal presenteren verwijzend naar Eisensteins *Pantserkruiser Potemkin* en Tarkovski's *Andrei Rublev*.

Het vierde en laatste deel van dit boek draagt als titel 'Geluk en zingeving'. Gerd Van Riel onderzoekt, naast verschillende opvattingen over geluk, de band tussen waarachtigheid en geluk en maakt daarbij dankbaar gebruik van de Duitse film *Goodbye Lenin*. Filips Defoort ondersteunt zijn exposé *Heeft de dood het laatste woord? Over dood, eindigheid en angst* met verwijzingen naar meerdere films, waarvan Bergmans *Het zevende zegel* waarschijnlijk de meest bekende is. Het deel wordt afgerond met Paul Cortois'

bijdrage over de functie van rituelen en symbolen in het zingevingproces.

Aan de rijkdom en verscheidenheid van het boek kan een korte bespreking nauwelijks recht doen – wanneer men de bijdragen van zeventien filosofen bundelt, kan men moeilijk anders verwachten. Sommige bijdragen geven eerder een status quaestionis van een specifieke problematiek, terwijl andere artikels eerder een grondige analyse van een probleem bieden. Sommige auteurs spreken met groot gemak een breed publiek aan; anderen blijven eerder technisch of zijn soms wat zwaar op de hand. Niet alleen de geïnteresseerde lezer zal zich laten boeien door *Denkbeelden*, ook docenten die graag gebruik maken van film, kunnen bijdragen uit dit boek als discussietekst of als cursorische lectuur nemen en zo hun lessen stofferen of verdiepen.

Stef Leemen